

NEPRODUKTYVIOS VALSTYBĖS IŠLAIDOS IR JŲ POVEIKIS EKONOMIKOS AUGIMUI

Mantautas Račkauskas, Vytautas Liesionis

Vytauto Didžiojo Universitetas

Anotacija

Straipsnyje siekiama atskleisti neproduktyvių valstybės išlaidų struktūrą bei jų poveikį šalies ekonomikai ir jos augimo galimybėms. Kūrinyje yra pristatoma produktyvių išlaidų klasifikacija, sudaryta remiantis funkcinė valstybės išlaidų klasifikacija bei ieškoma ryšių tarp statistinių duomenų, kurie paaiškintų neproduktyvių išlaidų pokyčius. Straipsnyje taip pat siekta parodyti neproduktyvių valstybės išlaidų kitimą ir, remiantis informaciniais šaltiniais bei statistiniais duomenimis, rasti neproduktyvių valstybės išlaidų neigiamą įtaką šalies ekonominiam vystymuisi. Tam pagrįsti yra analizuojami Lietuvos ir užsienio autorių tiriamieji, moksliniai darbai, ieškoma teigiamo ir neigiamo neproduktyvių išlaidų poveikio ekonominiam augimui. Analizei naudojamos koreliacinė ir regresinė analizės, siekiama pagrįsti lyginamus statistinius duomenis ir atrasti ryšių stiprumą ir patikimumą patvirtinančius rodiklius. Nors straipsnyje pabrėžiamas neigiamas neproduktyvių valstybės išlaidų poveikis ekonomikos augimui, tačiau be jų valstybė funkcionuoti negalėtų, todėl jų egzistavimas yra būtinas. Tam, kad būtų užtikrintas valstybės ekonominis augimas šalies valdžia turi siekti subalansuoti išlaidas taip, kad neproduktyvių išlaidų kiekis būtų kuo mažesnis, o produktyvių - kuo didesnis. Todėl šiuo straipsniu ir siekiama parodyti kurios ekonomikos sritys turi didžiausią ryšį su neproduktyviomis išlaidomis ir kurios reikalauja didžiausio dėmesio siekiant minimizuoti neproduktyvias valstybės išlaidas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: valstybės išlaidos, neproduktyvios išlaidos, biudžetas, ekonominis augimas.

Įvadas

Vienas iš pagrindinių kiekvienos valstybės tikslų yra užtikrinti šalies gyventojų gerovę, pakankamą valstybės teikiamų paslaugų kiekį ir kokybę. Taip pat, siekti, kad šalies biudžetas būtų subalansuotas, ir pavyktų mažinti valstybės skolą, neperleidžiant dabarties vartojimo kaštų ateities kartoms. Gera šalies ekonominė būklė nusakoma ne tik gerėjančiais statistiniais duomenimis ar aukštais rodikliais, bet ir tinkamu valstybės teikiamų paslaugų užtikrinimu ir jų paskirstymu. Šalies gyventojai gerą šalies ekonominę padėtį jaučia naudodamiesi valstybės teikiamomis paslaugomis, o labiausiai - per neproduktyviają jų formą. Nors tinkamas valstybės išlaidų subalansavimas padeda valstybei augti ir kurti dar geresnę šalies ekonominę lygį, tačiau neproduktyvių išlaidų poreikis padeda užtikrinti visuomenės gerovę sunkiais laikotarpiais ir sudaro socialinės apsaugos įvaizdį. Kiekviena valstybė siekia teigiamo balanso tarp produktyvių ir neproduktyvių išlaidų siekdama ryškesnės produktyvių išlaidų dalies, taip parodydama šalies gebėjimą geriau tvarkyti ir skirstyti išlaidas, sukurti ekonominę naudą ir siekti ekonominio augimo. Neproduktyvios išlaidos šalies biudžeto išlaidų struktūroje atlieka svarbų vaidmenį tada, kai yra sprendžiami visuomenės poreikių tenkinimo klausimai. Neproduktyvios išlaidos neturi ilgalaikio išliekamojo poveikio, todėl esant didesnei šių išlaidų daliai biudžete, laikoma, kad valstybė yra netinkamai subalansavusi savo išlaidas ir turi vidinių ekonominių problemų, kurias sprendžia pasitelkdama neproduktyvias išlaidas. Straipsnio **problema** slypi neproduktyviose valstybės išlaidose, kurios stabdo šalies ekonominį augimą ir naujas investicijas.

Straipsnio objektas: neproduktyviosios valstybės išlaidos.

Straipsnio tikslas: atskleisti neproduktyvių valstybės išlaidų poveikį šalies ekonominiam augimui.

Straipsnio uždaviniai yra tokie:

1. Atskleisti, kaip vertinamos valstybės biudžeto išlaidos kitų autorių darbuose.
2. Pateikti neproduktyvių valstybės išlaidų struktūrą ir klasifikaciją.
3. Įvertinti neproduktyvių valstybės išlaidų užimamą vietą šalies biudžete.
4. Remiantis informacijos šaltiniais ir statistiniais duomenimis įvertinti Lietuvos valstybės neproduktyvių išlaidų ir šalies ekonominio augimo ryšį.

Straipsnyje naudojami metodai: lyginamoji analizė, mokslo literatūros analizė, sisteminimas ir apibendrinimas. Taip pat bus naudojama koreliacinė ir regresinė analizės, kurių tikslas - atrasti ryšį tarp neproduktyvių išlaidų ir kitų ekonominių rodiklių bei patikrinti analizuojamų duomenų patikimumą. Analizuojant gautus ryšius, ir atsižvelgiant į jų stiprumą bus daromos išvados apie neproduktyvių išlaidų svorto mažinimo galimybes ateityje.

Valstybės biudžeto išlaidos

Valstybė negali visų surinktų mokesčių paskirstyti tik produktyvių sektorių finansavimui, tačiau paskirstymo kokybė ir pinigų kiekis skirtas šioms išlaidoms lems tai, ar valstybės ekonomika ir šalies gerovė augs, ar ne ir kokio stiprumo bus tas augimas. Remiantis J. Keynes, valstybės kišimasis reguliuojant išlaidų ir mokesčių dydžius turėtų būti tik pagalbinis instrumentas, padedantis sušvelninti padėtį esant ekonominiams

svyravimams - pakilimams ar nuosmukiams, tuo tarpu ekonominė būklė turi stabilizuotis savaime. Šis ekonomistas savo ekonominėse teorijose tvirtina, jog fiskalinė politika turi subalansuoti ekonomiką, o ne biudžetą, todėl vyriausybei turi būti suteikta galimybė bei atsakomybė reguliuoti visuminę paklausą ir tokiu būdu užtikrinti nuolatinį šalies klestėjimą. Įgyvendinant mokesčių reformas nuolat sulaukiama visuomenės nepasitenkinimo, tačiau didžioji dauguma visuomenės visiškai kitaip, ir dažniausiai skirtingai, suvokia šių reformų reikalingumą ir surenkamų papildomų lėšų paskirstymo kanalus įvairiems šalies ekonomikos sektoriams bei pačiai visuomenei teikiamą naudą. Dalis ekonominės naudos yra gaunama per produktyvias valstybės išlaidas, tačiau per ilgesnį laikotarpį, o kita dalis - per neproduktyvias išlaidas, iškarto jas finansavus.

Kalbant apie valstybės išlaidas, tenka pripažinti, kad vienos jų yra produktyvios ir skatinančios ekonomikos augimą, o kitos – neproduktyvios ir ekonominį augimą stabdančios. Ekonomikos augimas pagrįstas produktyviomis išlaidomis, todėl didėjant produktyvių išlaidų finansavimui auga ir šalies potencialas. Tačiau skirtingas šalies dydis įtakoja ir skirtingą vyriausybės išlaidų poreikį (Senjur, 1996). Apie valstybės išlaidas galima rasti nemažai straipsnių ir įvairių mokslininkų nuomonių apie jų efektyvumą ir paskirstymo galimybes. Šalyje esant dideliame valstybiniam sektoriui, lyginant su privačiu sektoriumi, yra tikėtina, jog valstybė turės vis daugiau išlaidų, o ekonomikai svyruojant vis labiau didės valstybės išlaidos, kas vis labiau didins valstybės skolą. Didžiąją neproduktyvių išlaidų dalį sudaro įvairios socialinės išmokos, kurios esant nuosmukio laikotarpiui ypač išauga. Yra teigiama, jog viešojo sektoriaus mažinimas nebūtinai sumažins valstybės išlaidų dalį, tačiau gali pakeisti valstybės išlaidų struktūrą: kai bus saugomi tam tikri sektoriai, nukentės kiti (Sanz, 2011). Tačiau skiriant visą dėmesį produktyviems sektoriams, gali būti prarastas visuomenės pasitikėjimas tiek valdžia, kuri skirsto pinigus, tiek pačios valstybės funkcionavimo galimybe, nes ji nesugeba užtikrinti elementarių pragyvenimo sąlygų.

Analizuojant devintojo dešimtmečio literatūrą - Roubini, Sachs (1989), taip pat pastebima, jog esant ekonominiam nuosmukiui valstybės išlaidos yra mažinamos produktyvių išlaidų sąskaita, nes mažinti socialines išmokas yra politiškai nenaudinga ir į tokį žingsnį labai jautriai reaguotų visuomenė. Mokslinėje literatūroje, analizuojančioje valstybės išlaidas, galima rasti ir kitokių produktyvių išlaidų pavadinimą - kitaip jos vadinamos viešosiomis investicijomis. Kaip ir visos investicijos, taip ir viešosios išlaidos yra skiriamos tam, kad teiktų tam tikrą naudą ir grąžą. Tai papildė Sanz (2011) teiginį, kad krizės metu taupant mažiausiai nelanksčiomis - produktyviomis išlaidomis, galima padidinti neproduktyvių dalį, tačiau norint, kad ekonomika augtų, yra būtina mažinti socialines išmokas ir jas diversifikuoti, kad padidėtų viešųjų investicijų dalis valstybės išlaidų portfelyje. Visada yra lengviau atidėti investicijas (taupymą), nei šiandieninį vartojimą - apie tai rašė Oxley ir Martin (1991). Ši teiginį puikiai patvirtino pastarųjų metų politikų veiksmai ir kalbos, kai esant ekonominiam nuosmukiui jie buvo priversti mokėti įvairias pašalpas bedarbiams ir kitiems socialiai

remtiniams asmenims, kas įtakojo didesnę valstybės skolinimąsi, produktyvių išlaidų mažėjimą ir neproduktyvių valstybės išlaidų didėjimą.

Tiek analizuojant literatūrą, tiek girdint šių dienų ekonomistų pasisakymus, galima daryti prielaidą, jog neproduktyvios išlaidos yra reiškinys, kuris kenkia tiek šaliai, tiek ekonomikai. Neproduktyvias išlaidas būtų galima laikyti visus slegiančią didelę mokesčine našta, kuri padeda finansuoti pažeidžiamiausius sektorius. Tada kyla socialinės atskirties klausimas, skurdo ribos nustatymas ir apskritai ribos - iki kurios galima manipuliuoti neproduktyviomis valstybės išlaidomis siekiant užtikrinti aukštą šalies ekonomikos lygį ir pakankamą socialinių sektorių finansavimą. Šis klausimas tampa ypač svarbus nuosmukio laikotarpiu, kai ypač padidėja neproduktyvių išlaidų dalis ir tam tikras jų kiekis dažniausiai būna finansuojamas produktyvių išlaidų sąskaita.

Apibendrinant šį skyrelį galima teigti, kad valstybės išlaidos yra labai galingas, tačiau rizikingas ir pavojingas „žaislas“, kuris patekęs į blogas rankas gali nustumti valstybę į didžiulę duobę, iš kurios norint pakilti aukštyne prireiks daug daugiau metų nei į ją buvo nusileista. Taip atsitinka tada, kai ekonominės politikos strategijoje nėra griežto tikslo minimizuoti neproduktyvių išlaidų dalies visose valstybės išlaidose, siekiant užtikrinti tiek gerą visuomenės aprūpinimą būtinosiomis paslaugomis, tiek stabilią finansinę situaciją ir efektyvų ekonominį augimą, nes neproduktyvios valstybės išlaidos skatina valstybę didinti skolą perduodant našta ateities kartoms.

Neproduktyvių valstybės išlaidų klasifikacija

Ispanų ekonomistas J. Ferreiro (2009), savo darbe valstybės viešąsias išlaidas analizuoja remdamasis funkcinė išlaidų analize, pagal kurią visos valstybės išlaidos yra suskirstomos į sektorius. Pagal išlaidų pobūdį jos gali būti skirstomos į produktyvias ir neproduktyvias. Tam, kad analizė būtų reprezentatyvi ir būtų galima duomenis lyginti su kitų šalių duomenimis, yra naudojama bendra, Europos Sąjungoje priimta klasifikacija. Funkcinėje klasifikacijoje yra išskiriami tokie neproduktyvių išlaidų sektoriai: socialinė apsauga, išlaidos bendrosioms valstybės paslaugoms bei poilsiui, kultūrai ir religijai. Ravallion (2002) valstybės išlaidas skirsto į socialines ir nesocialines, tačiau dalis socialinių išlaidų gali būti produktyvios ir dalis ne, todėl tikslingiau išlaidas skirstyti pagal jų produktyvumą. Yra atlikta nemažai tyrimų, kuriais išlaidos buvo suskirstytos į produktyvių ir neproduktyvių išlaidų grupes. Tai analizuojama A. Liubimovos, ir G. Žigienės (2010), J. Ferreiro (2009), I. Sanz (2011), R. Kneller (1999) atliktuose moksliniuose tyrimuose.

Randama nemažai autorių, kurie rašo jog neproduktyvios išlaidos trukdo vystyti ekonomiką ir stabdo jos augimą. Didelė neproduktyvių išlaidų dalis reikalauja papildomo finansavimo, kas neretai yra gaunama padidinus mokesčius, o visi iš privataus sektoriaus „ištraukti“ pinigai yra panaudojami išleisti, vietoj to, kad būtų investuojami ir sukurtų didesnę ekonominę grąžą, BVP ir aukštesnes palūkanų normas ateityje. Clement A.U.I. ir Dickson E.O. (2010) valstybės išlaidas skirsto į pasikartojančias ir išlaidas kapitalo

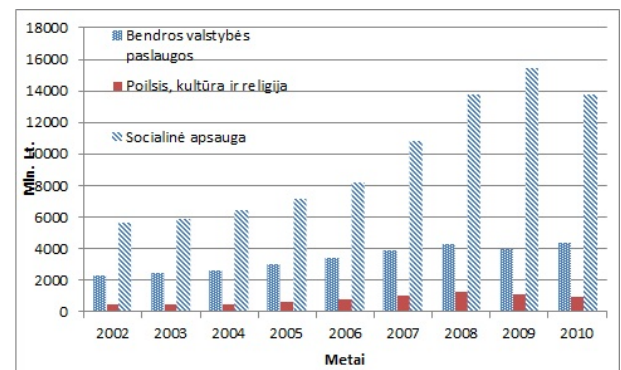
kūrimui. Pasikartojančios išlaidos nėra kaupiamos ir yra skirtos vartojimui, todėl jos yra finansuojamos kiekvieną kartą iš naujo. Tuo tarpu išlaidos kapitalui kurti turi išliekamąją vertę ir yra skirtos investavimui, pasižymi ilgalaikio kaupimo principu. Papildomas finansavimas tokioms išlaidoms tik dar labiau padidina investicijos vertę. Nors ne visi tyrimai yra vieningi, tačiau istoriniai pavyzdžiai rodo nepageidaujamą ilgalaikių valstybės išlaidų poveikį: jomis yra didinamas privataus sektoriaus vartojimas, o surinkti į biudžetą pinigai yra perskirstomi neproduktyviai (Stratman, Okolski 2010). Neproduktyvioms išlaidoms priskiriamos išlaidos poilsiui, kultūrai ir religijai. Nors šie sektoriai yra svarbūs, jie patenkina tik tam tikrų žmonių grupių poreikius, įsitikinimus, ir sukuria trumpalaikę, išliekamosios ir ekonominės vertės neturinčią gerovę. Ši išlaidų grupė susilaukia didelių diskusijų, nes sąlyginai jai skiriamų lėšų dalis yra gana maža. Kitos neproduktyvių valstybės išlaidų dalys – tai įmokos Europos Sąjungai, lėšos skirtos valstybės skolos valdymui, bei bendrosioms valstybės paslaugoms. Šios išlaidos yra būtinos, tačiau ekonominį augimą stabdo. Didžiulis valstybės skolinimasis kriziniais laikotarpiais priveda prie didelių lėšų poreikio valstybės skolai padengti, išsipareigojimams vykdyti bei obligacijoms išpirkti, o būdama ES nare Lietuva išsipareigoja įmokėti savo kontribuciją į bendrą ES biudžetą, todėl ši išlaidų grupė yra mažai lanksti. Kita, daugiausia finansinių išteklių reikalaujanti ir nemažai diskusijų sukelianti dalis – tai išlaidos socialinei apsaugai. Socialinės išmokos ir pašalpos priskiriamos prie neproduktyvių ne vien dėl to, kad nesukuria ekonominės vertės, bet netgi motyvuoja kitus jos nekurti. Mokėdama pašalpas bedarbiams valstybė iš dalies patenkina jų poreikius ir slopina norą bei motyvaciją dirbti. Dauguma žmonių socialines išlaidas supranta kaip išlaidas ligoniams, neįgaliems, pensininkams, daugiavaikėms šeimoms, bedarbiams, įvairioms kitų rūšių pašalpoms ir kitoms panašioms išlaidoms. Mokslininkai teigia, kad Socialinė apsauga stabdo ekonominį augimą (Gwartney ir kt. (1998), Arjona ir kt.(2003)). Taip pat yra kitų, šią nuomonę palaikančių minčių - yra teigiama, jog socialinės išlaidos tampa kliūtimi kapitalo ir efektyvumo augimui ir gali privesti prie ekonomikos, inovacijų ir verslumo smukimo šalyje (Ezcurra, Rodriguez-Pose 2009). Ekonomistai vieningai sutaria, jog socialinės išlaidos yra neproduktyvios ir neigiamai veikia ekonomiką, tačiau atsiranda kitų sričių atstovų, kurie išsako savo požiūrį ir pastebi kitokias tendencijas. Pavyzdžiui sociologai ir politologai teigia, kad didesnės socialinės išlaidos kuria ne tik lygią ir darnią visuomenę, bet ir ekonominį augimą (Korpi 1985, Castles 2005). Su šiuo teiginiu negalima nei visiškai sutikti, nei nesutikti, nes tyrinėjusiu neigiamą socialinių išmokų poveikį ekonomikai yra kur kas daugiau, nei teigiamą. Pasak C. Gray (2007), tinkamas produktyvių ir neproduktyvių išlaidų valdymas (o ne subalansavimas) gali turėti teigiamos įtakos šalies ekonominiam augimui. Sociologų ir politologų teiginys jog socialinės išlaidos

gali kurti ekonominį augimą gali būti teisingas tuo atveju, jei valstybė yra pakankamai turtinga ir jai nereikia papildomai skolintis tam, kad būtų finansuojamos šios išlaidos. Jei valstybė skolintųsi ir paskolintomis lėšomis finansuotų neproduktyvių išlaidų sektorių, tai ji dvigubai didintų neproduktyvių išlaidų dalį, nes didėtų ne tik įmokos valstybės skolos valdymui, bet ir išmokos neproduktyvioms socialinėms reikmėms.

Neproduktyvių valstybės išlaidų poveikio vertinimas

Valstybės išlaidos yra reikalingos, nes jos ne tik atlieka skatinamąją funkciją, padeda spręsti socialines problemas, bet ir įtakoja šalies ekonominį augimą. Irmen ir Kuehnel (2004) teigia, jog neproduktyvios išlaidos yra momentinės, darančios poveikį trumpuoju laikotarpiu, kai tuo tarpu produktyvios išlaidos - ilgalaikės, turinčios poveikį ilguoju laikotarpiu ir turinčios išliekamąją vertę.

Vokiečių ekonomistas Adolfas Wagneris XIX amžiuje analizavo valstybės išlaidų poveikį ekonomikai ir pastebėjo tris išaugusių valstybės išlaidų priežastis: suintensyvėjusios valstybės atliekamos funkcijos (gynyba, policija, teisėsauga); kylant ekonomikai didėja išlaidos kultūrai ir gerovei (ypač mokslui ir sveikatai); augant technologinei pažangai atsiranda poreikis valstybei perimti tam tikrų paslaugų teikimo funkcijas (socialinė rūpyba, švietimas, sveikatos apsauga) (Khan, 1990). Visi šie teiginiai pagrindžia Vagnerio dėsnį - teisinėje gerovės valstybėje, valstybės išlaidų rūšys ir dydis, palyginti su privačiu sektoriumi, didėja, todėl auga valstybės išlaidų dalis BVP.

1 pav. Neproduktyvių valstybės išlaidų struktūros kitimas 2002-2010 metais, Lietuvoje.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos Departamento duomenimis.

Analizuojant statistinius duomenis galime aiškiai matyti, kaip kito neproduktyvių išlaidų struktūra - labiausiai per analizuojamą laikotarpį augo socialinės išlaidos (1 paveikslas), kurios lėtina ekonomikos augimą. Tuo tarpu valstybės išlaidos poilsiui, kultūrai, religijai bei valstybės skolos valdymui ir įmokoms į ES - augo, tačiau ne taip drastiškai kaip socialinis sektorius.

1 lentelė. Pensijinio amžiaus žmonių ir neproduktyvių išlaidų regresinė analizė

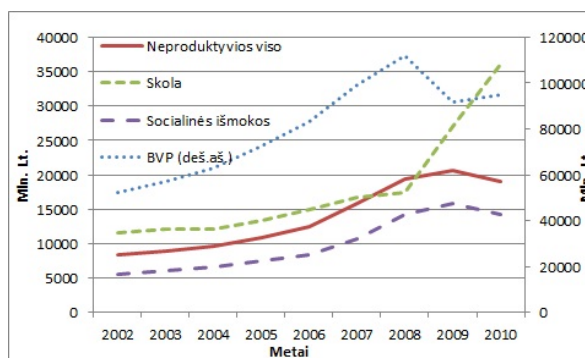
Model Summary ^b					Change Statistics				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,941 ^a	,886	,870	1755,20038	,886	54,517	1	7	,000

a. Predictors: (Constant), Pensijiniai

b. Dependent Variable: Neproduktyvios

Pastaba: parengta autorių remiantis SPSS 19 programa.

Analizuojant koreliacinius ryšius tarp pasirinktų statistinių duomenų buvo gaunami aukšti koreliacijos koeficientai, kurie rodo stiprų ryšį tarp analizuojamųjų duomenų. Neproduktyvių valstybės išlaidų ir BVP koreliacijos koeficientas yra 0,90. Tai rodo, kad augant BVP yra didinamos ir neproduktyvios išlaidos. Analizuojant pensijinio amžiaus žmonių populiacijos kitimą su neproduktyvių valstybės išlaidų kitimu, buvo gauta, jog koreliacijos koeficientas yra lygus 0,94. Tai rodo, jog didėjant pensijinio amžiaus žmonių kiekiui, taip pat didėja ir socialinių išmokų, o kartu ir neproduktyvių išlaidų kiekis. Atliekant regresinę analizę (1 lentelė) buvo siekiama patikrinti ar duomenys nėra multikolinearūs, ar ryšys tarp jų yra pakankamai patikimas. Buvo gauta, jog ryšys yra pakankamai stiprus analizei atlikti ir duomenys visiškai atitinka keliamą 95% pasikliautinumo intervalą. Buvo gauta, jog šis modelis paaiškina 87% duomenų. Tokie rezultatai rodo, jog ryšys yra stiprus ir patikimas, o pensijinio amžiaus žmonių didėjimas, arba kitaip - populiacijos senėjimas turi teigiamos įtakos neproduktyvių valstybės išlaidų didėjimui ir neigiamos įtakos ekonominiam augimui.

2 pav. Neproduktyvių išlaidų, valstybės skolos, socialinių išmokų ir BVP kitimo palyginimas.

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis LR Statistikos Departamento duomenimis.

Antrame paveiksle pateikiamas neproduktyvių valstybės išlaidų, valstybės skolos, socialinių išmokų ir BVP kitimo palyginimas. Kaip matome paveiksle, valstybės skola smarkiausiai išaugo kritus BVP, o neproduktyvių išlaidų kreivės kitimas labai artimas socialinių išmokų kreivei.

2 lentelė. Socialinių ir neproduktyvių išlaidų regresinė analizė

Model Summary ^b					Change Statistics				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,995 ^a	,990	,989	514,37131	,990	709,305	1	7	,000

a. Predictors: (Constant), Socialinės

b. Dependent Variable: Neproduktyvios

Pastaba: parengta autorių remiantis SPSS 19 programa

Tarp šių duomenų buvo rastas 0,99 koreliacijos koeficientas, rodantis ypatingai didelį ryšį. Ši rezultatą taip pat patvirtina ir tai, jog socialinių išlaidų dalis neproduktyviose išlaidose yra didžiausia. Atikus regresinę analizę buvo gauta, jog duomenys yra patikimi ir sprendžiant iš VIF koeficiento – neturi multikolinearumo. Šis modelis paaiškina net 98,9% duomenų, todėl galima drąsiai teigti, jog socialinės išlaidos – tai ta sritis, kuri labiausiai įtakoja neproduktyvių išlaidų didėjimą ir kartu – ekonominio augimo mažėjimą. Analizuojant nedarbo lygio, valstybės skolos ir neproduktyvių išlaidų ryšį, buvo gauta, kad valstybės skola didėja didėjant neproduktyvioms išlaidoms. Koreliacijos koeficientas tarp šių duomenų buvo 0,79. Tuo tarpu atliekant regresinę analizę buvo gauta, kad koreliaciją tarp šių duomenų galime laikyti

reikšminga, o gautas modelis paaiškina 57,5% analizuojamų duomenų. Gautas 1,1% patikimumo koeficiento F pokytis atitinka pasirinktą 5% α intervalą.

Taip pat teigiamu ryšiu pasižymi neproduktyvių išlaidų kiekis ir nedarbo lygis. Koreliacijos koeficientas 0,67 rodo, jog augant neproduktyvių išlaidų daliai nedarbo lygis taip pat didėja.

Atliekant regresinę analizę (3 lentelė), buvo gauta, jog patikimumo koeficientas F atitinka 5% α intervalą (0,41), o gautas modelis paaiškina 39,5% duomenų.

3 lentelė. Nedarbo lygio ir neproduktyvių išlaidų regresinė analizė

Model Summary ^a									
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,686 ^a	,471	,395	1,57376	,471	6,227	1	7	,041

a. Predictors: (Constant), Nedarbas

b. Dependent Variable: Neproduktyviu_Dalis

Pastaba: parengta autorių remiantis SPSS 19 programa

Apibendrinant galima pasakyti, kad neproduktyvias valstybės išlaidas įtakoja nedarbo lygis, valstybės skolos didėjimas, pensijinio amžiaus žmonių skaičiaus augimas - arba populiacijos senėjimas, tačiau stipriausiais ryšiais pasižymi viso socialinių išlaidų bloko ryšys su neproduktyviomis valstybės išlaidomis. Yra teigiama, jog mažiau turtingos šalys nuosmukio laikotarpiu mažina išlaidas, o turtingos šalys atvirkščiai - didina. Tuo tarpu Lietuva 2008-2009 metais agresyviai saugojo socialines išlaidas kaip ir Meksika bei Latvija (Lewis, Verhoeven, 2010). Tai iš dalies paaiškina šiek tiek silpnesnį ryšį tarp nedarbo lygio ir neproduktyvių valstybės išlaidų.

Išvados

Analizuojant valstybės išlaidas susiduriama su produktyvių-neproduktyvių išlaidų dilema ir siekiant ją išspręsti yra ieškoma optimalios neproduktyvių išlaidų mažinimo galimybės. Tuo siekiama nepakenkti visuomenei, užtikrinti kuo kokybiškesnes paslaugas ir stengtis kuo daugiau finansavimo skirti produktyvioms valstybės sektoriams. Tam kad valstybė funkcionuotų efektyviai, didesnė dalis finansavimo turėtų būti skiriama produktyvioms išlaidoms, o neproduktyvių dalis turėtų būti mažinama.

Analizuojant literatūrą buvo rasta, jog dauguma tyrimų buvo atlikta siekiant paaiškinti neproduktyvių išlaidų žalą ir neigiamą poveikį ekonomikai, tačiau randama ir pavienių autorių, teigiančių, jog neproduktyvios išlaidos padeda sukurti lygią ir darnią visuomenę, kuri įtakoja ekonominį augimą, tačiau šis teiginys reikalauja logiško statistinio pagrindimo. Juo labiau, kad straipsnyje analizuoti duomenys - nedarbas, valstybės skola ir socialinės išmokos, kurie yra laikomi neefektyviais ir stabdančiais ekonomikos augimą, turi stiprius ryšius su neproduktyviomis valstybės išlaidomis.

Tam, kad neproduktyvios išlaidos skatintų ekonomiką reikia, kad jos pasiektų tikslinį vartotoją, kad nebūtų piktnaudžiavimo, korupcijos - atvejų, kai socialinės išmokas gauna tie, kuriems jų visai nereikia. Daugiau neproduktyvių išlaidų turėtų būti skiriama ne suvartojimui, o naujų darbo vietų sukūrimui. Teigiami ir stiprūs koreliaciniai ryšiai tarp nedarbo lygio, valstybės skolos, socialinių išmokų ir neproduktyvių valstybės išlaidų rodo, jog socialinės problemos, kurios sprendžiamos skolinantis, neigiamai įtakoja ekonomiką ir didina neproduktyvios valstybės išlaidų dalies augimą.

Literatūra

- Arjona, R., Ladaique, M., ir Pearson M. „Growth, inequality and social protection“ // *Canadian Public Policy – Analyse de Politiques* (29). 2003.
- Castles, F. G. „Social expenditure in the 1990s: data and determinants“ // *Policy and Politics* (33). 2005.
- Clement A.U.I. ir Dickson E.O. “Does the relationship between government expenditure and economic growth follow wagner’s law in Nigeria“ // *Annals of the University of Petrosani, Economics*, 10 (2). 2010.
- Ezcurra, R., Rodrigues-Pose, A. “Decentralization of Social Protection Expenditure and Economic Growth in the OECD” // *The Journal of Federalism: volume 41, number 1. Oxford University*. 2009.
- Ferreiro, J., Garcia-Del-Valle, T.M., Gomez, C. “Is the composition of public expenditures converging in EMU countries” // *Journal of Post Keynesian Economics*. Vol. 31, no. 3. 2009.
- Gray, C. Fiscal Policy and Economic Growth in Europe and Central Asia: An Overview/ Fiscal Policy and Economic Growth: Lessons for Eastern Europe and Central Asia. (2007). [Žiūrėta: 2012 04 26] Prieiga per Internetą: http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-1182288383968/FiscalPolicy&EconomicGrowthinECA_Overview.pdf.
- Gwartney, J., Lawson R., ir Holcombe R. „The size and functions of government and economic growth“ // *Washington, DC: Joint Economic Committee Paper*. 1998.
- Irmen, A., Kuehnel, J. “Productive government expenditure and economic growth.” // *University of Heidelberg, Department of Economics, Discussion Paper Series No. 464*. 2008.
- Khan, A.H. „Wagner’s ‘Law’ and the Developing Economy: A Time Series Evidence from Pakistan“ // *Indian Economy*. J. 38(1). 1990.
- Kneller, R., Bleaney, M.F., Gemmill, N. “Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries” // *Journal of Public Economics*, Vol. 74 (2), 171–190. 1999.
- Korpi, W. “Economic growth and the welfare system: Leaky bucket or irrigation system?” // *European Sociological Review* 1. 1985.
- Lewis, M., Verhoeven, M. „Financial Crises and Social Spending. The impact of the 2008-2009 crisis” // *World Economics*, Vol. 11, No. 4. October-December 2010.
- Liubimova, A., Žigienė, G. “Valstybės išlaidų apimties ir struktūros įtaka šalies ekonominiam augimui” // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai 2010.4/1*. 2010.
- OECD (Organization for Economic Co-operation and development). Government expenditure by function. Prieiga per internetą: <http://stats.oecd.org/Index.aspx> [Žiūrėta: 2012 04 27]
- Oxley, H., Martin, J. P. “Controlling government spending and deficit: Trends in the 1980s and prospects for the 1990s” // *OECD Economic Studies* 17:145-89. 1991.

- Račkauskas M., Liesionis V. „Nelegalus akcizinių prekių importas ir jo įtaka Lietuvos biudžetui“ // *Vadyba, Nr. 2(19)*. 2011.
- Ravallion, M. “Are the poor protected from the budget cuts? Evidence for Argentina” // *Journal of Applied Economics*, 5:95-121. 2002.
- Roubini, N., Sachs, J. “Government spending and budget deficits in the industrial countries” // *Economic Policy* 8:99-132. 1989.
- Sanz, I. “What do OECD Countries cut first when faced fiscal adjustments?” // *Southern Economic Journal*, Vol 77 (3). 2011.
- Senjur, M. Public expenditure rate and economic growth // *International Journal of Social Economics*. Vol. 23, no. 10/11. 1996.
- Statistikos Departamentas prie LRV. Požymiai: sandoris, Valstybės funkcijų klasifikatorius (COFOG), institucinis sektorius, nedarbo lygis, infliacija, vidutinis darbo užmokestis, socialinės išmokos, BVP, gyventojai pagal amžių. Prieiga per Internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selecttable/omrade0.asp?SubjectCode=S2&PLanguage=0&ShowNews=OFF>. [Žiūrėta: 2012 04 28].
- Stratmann, T., Okolski, G. “Does government spending affect economic growth?” // *Mercatus on policy*. George Mason University. No. 76. June 2010.

UNPRODUCTIVE EXPENDITURE OF THE GOVERNMENT AND ITS INFLUENCE TO ECONOMIC GROWTH

Summary

According to research papers, which were used to analyze statistical data, it was found that government expenditure is usually analyzed using functional approach. They are separated depending on economic sectors and their functions in the economy. These expenditures are identified as productive and unproductive; while other authors are tend to identify them as social and unsocial. In this article the first identification of government spending was analyzed, because it is more orientated to find the harm for economic growth, while analyzing their function instead of their purpose. Unproductive spending consists of expenditures for social welfare, expenditures for common government needs, leisure, culture and religion.

The article analyzed the effectiveness of government expenditure allocation according to the opinion of

different authors about unproductive expenditure and its influence to economic growth. We can make a finding that during financial crisis period Lithuanian government was using some part of the productive expenditure to finance increased amount of unproductive - social expenses. It allows making a presumption that increasing unproductive expenditure by decreasing productive expenditure is more acceptable and has bigger influence than constant and increasing financing of productive expenditure in a short period.

It is analyzed that the changes in unproductive expenditure has impact during the short period, while productive expenditure - in a long term period, because productive expenditure has persistent and accumulative value. Unproductive expenditure is found to be as a poison for an economy, because it takes money from productive sectors and redistribute them for unproductive ones.

The biggest part in the sector of unproductive expenditure takes social needs. This sector is highly affected by the changes in the economy, so it fluctuates a lot. Research helped to find that during the period since 2002 till 2010 the part of social expenditure grew much more than expenditure for leisure, culture, religion and common government expenditures. It was found that the relations between unproductive expenditure and government debt, unemployment level and social expenditure are very close and gives very high correlation coefficients. These relations were confirmed by the regression analysis which showed high regression coefficient that the model can be used to explain the statistical data. All data was analyzed by using 95% confidence interval.

The purpose of unproductive expenditure is to finance the most vulnerable sectors that must be promoted by the government. Although government cannot adjust the economy of the world, they can use macroeconomic decisions to influence the changes in their own expenditure keeping the productive expenditure more promoted than unproductive. The purpose of the government, while talking about expenditure, is to keep unproductive expenditure as low as possible in order to finance productive sectors, but it is also important to keep the level of main services of the government at decent level in order to help the poor.

Mantautas Račkauskas – Vytauto Didžiojo Universiteto I kurso magistrantas. Adresas: S. Daukanto g. 28. Telefonas: +37066221160, Elektroninis paštas: mantautas@inbox.lt.

Vytautas Liesionis – Vytauto Didžiojo Universiteto Ekonomikos ir Vadybos fakulteto docentas, VDU ir LKKA dėstytojas. Adresas: S. Daukanto g. 28. Telefonas: +37037327856, Elektroninis paštas: v.liesionis@evf.vdu.lt